

Д.М. Хамитова*, э.ғ.к., қауымд. профессор¹

Ж.А. Бабажанова, э.ғ.к., қауымд. профессор¹

Г.И. Айтходжаева, магистр, аға оқытушы²

М.Т. Баймолдаева, э.ғ.к., қауымд. профессор³

Қазақ ұлттық хореография академиясы,

Астана қ., Қазақстан¹

Алматы технологиялық университеті

Алматы қ., Қазақстан²

Қазақ Ұлттық Аграрлық Зерттеу Университеті

Алматы қ., Қазақстан³

* – негізгі автор (хат-хабарларға арналған автор)

e-mail: dariga1979@mail.ru

АСТЫҚ САЛАСЫ КӘСІПОРЫНДАРЫНЫҢ ДАМУ СТРАТЕГИЯСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Мақалада астық саласы кәсіпорындарының даму барысындағы стратегияны қалыптастыру жолдары қарастырылды. Экономикалық кеңістіктің дамыған сегменттерінің бірі ретінде астық саласы кәсіпорындарының жұмыс істеу бағыттары көрсетілді. Аграрлық экономиканың астық секторын реттеудің стратегиялық мақсаты анықталды. Серпінді дамуы мен әлемдік нарықта бәсекеге қабілеттілігін арттыру мақсатында кәсіпорындардың астық өндірісінің қазіргі жағдайы мен проблемалары талқыланды. Астық өндірісін стратегиялық дамуы мемлекеттің аграрлық саясатының басым бағыттарын жетілдіру жұмысы әрдайым жаңартылуда, алайда өңірлік деңгейде бұл мәселенің пысықталуының әлсіздігінің көрінісі бар. Зерттеу жұмысы астық саласындағы кәсіпорындардың технологиялық тізбегінің негізгі қатысушыларының жұмыс істеу тиімділігін арттыру негізінде даму стратегиясын қалыптастыру жолдарын қарастырылды. Ауылшаруашылық кешенін жетілдіру бойынша ғылыми ізденістер зерттеу барысында теориялық, әдіснамалық және қолданбалы аспектілері жағынан негізделді. Олар астық саласы кәсіпорындарының құрылымын талдау мен салыстыру арқылы өзекті мәселелерін өз еңбектерінде баяндалды.

Мақалада зерттеу мәні астық саласы кәсіпорындарының даму стратегиясын қалыптастырудағы тұрақты өсуі, бәсекеге қабілеттілікті және сыртқы ортаның өзгеруіне бейімделуді қамтамасыз етудің негізгі элементтері сипатталды.

Жұмыс барысында синтез, талдау, статистикалық сияқты жалпы ғылыми таным әдістері қолданылды.

Талданылған деректерді ауыл шаруашылығы ұйымдарында болжау және жоспарлау, сондай-ақ АӨК кәсіпорындарының стратегиялық перспективаларына қол жеткізу үшін басқарушылық шешімдер қабылдау кезінде қолданылуы мүмкін.

Кілт сөздер: агроөнеркәсіптік кешен, тұрақтылық, тиімділік, индикатор, өнім, астық нарығы, басымдықтар

Ключевые слова: агропромышленный комплекс, стабильность, эффективность, индикатор, продукт, рынок зерна, приоритет

Keywords: agro-industrial complex, sustainability, efficiency, indicator, product, grain market, priority.

JEL Classification Q18

Кіріспе Аграрлық экономиканың астық секторын реттеудің стратегиялық мақсаты оның орнықты серпінді дамуы және әлемдік нарықта бәсекеге қабілеттілігін арттыру болып табылады. Астық нарығы мен астық өңдеу өнімдерінің орнықты даму стратегиясы шикізат сегментінің нарықтық конъюнктурасын мемлекеттік реттеу арқылы жүзеге асырылатын шаралар жүйесі болып табылады. Астыққа сұраныс көлемін түзетудің нарықтық құралдарын, оның көтерме сатып алушылар мен сатушылар тарапынан ұсынысын, сондай-ақ ұзақ мерзімді перспективада қатысушылардың экономикалық әлеуетін елеулі жоғалтуға жол бермейтін, уақыттың әр сәтінде қалыптасып отырған экономикалық жағдайдағы тепе-теңдік жағдайын сақтауға мүмкіндік беретін баға деңгейін қолдану маңызды.

Астық саласының тұрақтылығы - астықты өндіру мен тұтынудың оңтайлы пропорционалдығын үздіксіздігі, ішкі және сыртқы жағымсыз әсерлерге қарсы тұру, сондай-ақ сәйкесінше өзгеретін табиғи және экономикалық жағдайларға бейімделу қабілеті. Қазіргі уақытта астыққа деген ішкі сұраныстың артуы және соның салдарынан ішкі және сыртқы қажеттіліктерді толық қанағаттандыру мақсатында оны өндіру көлемін кеңейту мәселесі ерекше өзектілікке ие болды. Біріншіден, ол астықты сатуды тиімді өткізу арналары арқылы жедел бағытта алатын ауыл шаруашылығы өнімдерін өндірушілердің белсенділігін ынталандырады. Екіншіден, бұл астықты одан әрі өңдеу үшін негізгі компонент ретінде қолдана отырып, үлкен пайдаға ие өнімдер шығаруға мүмкіндік береді. Бұл астықты тиімдірек пайдалану және оны қосылған құны жоғары өнімдерге қайта өңдеу арқылы ауыл шаруашылығы өндірісінің кірістілігін арттыруға мүмкіндік береді [1].

Астық шаруашылығының дамуы экономикалық, заңнамалық, ұйымдастырушылық, техникалық жүйенің өзара байланысымен анықталады. Астықтың барлық негізгі параметрлеріне тікелей немесе жанама әсер ететін технологиялық және басқа ішкі және сыртқы факторлар оның жұмысын жеделдетеді немесе баяулатады.

Зерттеу жұмысының мақсаты – астық өндірісінің стратегиялық дамуын зерттеу әдістемесін айқындау болып табылады.

Мақаланың теориялық және әдіснамалық негізін астық нарығы мен астық өңдеу өнімдерін өндіру кәсіпорындарының жұмыс істеуіндегі ерекшеліктері мен тұрақты даму стратегиялары бойынша ғылыми зерттеу еңбектері құрайды.

Зерттеу нысаны ретінде елдің агроөнеркәсіп құрылымдарының шаруашылық субъектілері болып табылады. Зерттеу пәні ретінде отандық агро кәсіпорындарының даму динамикасы мен үрдістері болды.

Зерттеу барысында Қазақстанның аграрлық секторы бойынша мәліметтерді жинау және талдау процедураларын қолдана отырып, мақаланың негізі ретінде авторлар сипаттау әдісін пайдаланды; зерттелетін мәселе бойынша ғылыми мақалалар материалдарын зерделеу кезінде салыстырмалы талдау және жинақтау әдісі; зерттеу объектісінің дамуын болжау кезінде авторлар сараптамалық-логикалық әдісті пайдаланды; зерттеу нәтижелерін қорытындылау және қорытынды жасау үшін абстрактілі логикалық тәсіл қолданылды.

Әдебиеттік шолу. Көптеген отандық және шетелдік зерттеушілер астық нарығын зерттеу барысында дамуын теориялық, әдіснамалық және қолданбалы аспектілері жағынан қарастырды. Олар астық нарығының құрылымын талдау мен салыстыру арқылы өзекті мәселелерін өз еңбектерінде баяндады.

Астықты өткізу арналарының көлемі мен құрылымының өзгеруі абсолютті көрсеткіштердің төмендеуі және оны мемлекетке сатудың салыстырмалы үлесі және еркін нарықта сатудың артуын [2] жұмыста негізделген. Астық саласының жоғары көрсеткіштеріне қол жеткізуге егіншілік мәдениетін арттыру, өңірлік мамандандыру негізінде өсімдік шаруашылығын әртараптандыру, астық нарығын мемлекеттік реттеудің жаңа нысандарын жүргізу мемлекеттік қолдау бағыттарын кеңейту жұмыстары ықпал етті [3]. Нурғалиева А.А., [4] зерттеу жұмысында, агроөнеркәсіптік кешенді басқарудың негізгі тетіктері мен проблемалары қарастырылып, агроөнеркәсіптік кешеннің аймақ деңгейіндегі қаржылық тұрақтылығына талдау жасалды. Джолдасбаева Г.К., [5] мақаласында экспорт елдің бәсекеге қабілеттілігінің, мемлекеттің қаржылық тұрақтылығының негізі, валюталық түсімдердің негізгі көзі болып табылатыны атап өтілді. [6,7] мақалада авторлар шетелдік инвестицияларды тарта отырып, елдің ауыл шаруашылығын дамытуға кооперациялар құру жолымен қол жеткізілетінін атап өткен.

Алайда, әлемдік астық нарығының даму ерекшеліктеріне, оның қалыптасуы мен жұмыс істеуіне қатысты кейбір маңызды теориялық және практикалық мәселелері қарастыруды талап етеді. Атап айтқанда, инфрақұрылыммен және астық өнімдерін өткізу арналарымен байланысты проблемалар жеткілікті зерттелмеген.

Негізгі бөлім. Астық нарығының даму стратегиясының негізгі элементі қатысушылардың даму жағдайларын бағыттау жүргізілген зерттеулер елдің астық нарығын дамытудың негізгі кезеңдерін оның трансформациясының мақсатты қондырғыларының біртектілігі критерийі бойынша белгілеуге мүмкіндік берді.

Даму статисында астық нарығы стратегиялық мақсаттарға жетуге бағытталған:

I – II кезең: ұлттық нарықты азық-түлік және жем-шөп мақсатындағы астықпен толтыру;

III кезең: астық нарығының экспорттық басымдықтарын жетілдіру негізінде тауар

өндірушілердің дамуын тұрақтандыру;

IV-V кезең: қосылған құны жоғары астық пен астық өңдеу өнімдерінің экспорттық әлеуетін арттыру арқылы астық нарығының барлық қатысушыларының даму тұрақтылығын арттырумен максималды нәтижелерге қол жеткізуге бағытталуы болып табылады.

Аграрлық экономиканың астық секторын реттеудің стратегиялық мақсаты оның орнықты серпінді дамуы және әлемдік нарықта бәсекеге қабілеттілігін арттыру болып табылады. Ол үшін бірінші кезектегі міндеттерді шешу көзделеді:

– машина-трактор паркін жаңғырту және жеделдетіп жаңарту, тыңайтқыштар енгізу көлемін (дозаларын) ұлғайту, астық дақылдарын өсірудің қарқынды технологияларын игеру, астық шаруашылығы инфрақұрылымының барлық элементтерін дамыту жолымен астық өндірісінің материалдық-техникалық базасын нығайту, астықты тасымалдауды, сақтауды, ауыстырып тиеуді, пысықтауды және өңдеуді қоса алғанда;

– астық шығынын қысқарту, оны қайта өңдеуді тереңдету, ел ішінде және жақын және алыс шет мемлекеттерде өткізудің жаңа нарықтарын игеру, астық шығынын азайтудың жаңа тәсілдерін қолдану арқылы астық шаруашылығының тиімділігін арттыру.

Астық өндірісінің қазіргі жағдайы мен проблемалары. Еліміздің агроөнеркәсіп кешеніндегі астық өнімдерінің дәнді дақылдардың егіс алқаптарының 2021-2024 жылдар арасындағы көлемі мен серпінін талдау жүргізілді. 2023 жылы Қазақстанда барлық дәнді дақылдардың егіс алқаптарының көлемі 15 737 мың га құрады, оның ішінде бидай 12 810,6 мың га (81,4%), арпа – 2 175,6 мың га (13,8%), қарақұмық – 119,9 мың га (0,8%) астыққа жүгері – 188,4 мың га (1,2%), қара бидай – 34,3 мың га (0,2 %), сұлы – 197,9 мың га (1,3%), тары – 37,4 мың га (0,2%), құмай (жоғара) - 17,4 мың га (0,1%), масақ қоспасы – 61,3 мың га (0,4%), тритикале – 6,3 мың га (0,04%), сурет – 87,9 мың га (0,6%) (1-кесте).

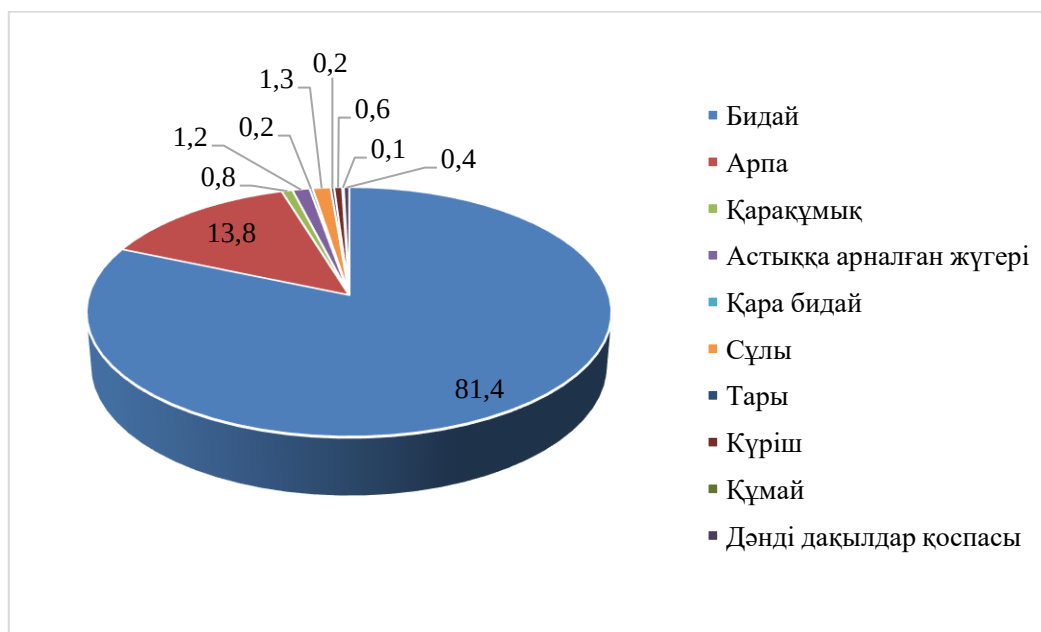
1 – кесте

2021-2024 ж.ж. Қазақстан Республикасының дәнді дақылдарының егіс алқаптарының серпіні, мың га

Дақыл атауы	2021ж.	2022ж.	2023ж.	үлес салмағы, 2022ж., %
Бидай	12 057,1	12 719,4	12 810,6	81,4
Арпа	2 728,8	2 157,5	2 175,6	13,8
Қарақұмық	55,1	87,1	119,9	0,8
Дәнді жүгері	162,8	188,7	188,4	1,2
Қара бидай	23,9	43,9	34,3	0,2
Сұлы	228,9	202	197,9	1,3
Тары	50,5	38,2	37,4	0,2
Құмай (джугара)	7,8	9	17,4	0,1
Масақ қоспасы	85,9	69,6	61,3	0,4
Тритикале	1,6	5,6	6,3	0,04
Күріш	102,3	99,6	87,9	0,6
Барлық дәнді дақылдар	15 504,7	15 620,6	15 737	100

Республика бойынша дәнді дақылдардың егіс алқаптарының динамикасының 1-кестесін талдай отырып, бидай 2021 жылы 15 504,7 мың гектарды құрады, ал 2023 жылы 15 737 мың гектарға дейін өсті, бұл үлес салмағының 81,4% - құрайды.

2023 жылы республика шаруашылықтарының барлық санаттарындағы дәнді дақылдардың егіс алқаптарының ең көп үлес салмағын бидай (81,4%), екінші орынды арпа (13,8%) алады, бұдан әрі қалған дақылдар 0,1% - дан 1,3% - ға дейін өзгереді (1-сурет).

1 – сурет. 2023 жылғы Қазақстан Республикасы шаруашылықтарының барлық санаттарындағы дәнді дақылдардың егіс алаңдарының үлес салмағы, %

**автор Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің ұлттық статистика бюросының деректері негізінде жасаған.*

Әрі қарай республика бойынша дәнді дақылдар өндірісі қарастырылды (2-кесте).

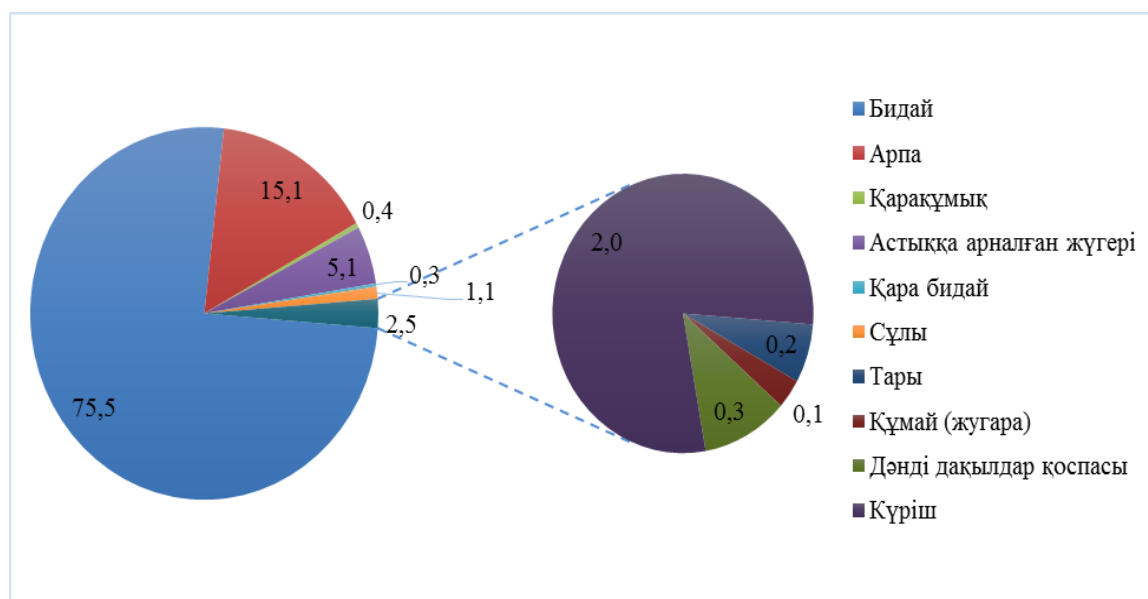
2-кесте-Қазақстан Республикасының дәнді дақылдар өндірісінің динамикасы, 2018-2022жж., мың тонна

Дақыл атауы	2018ж.	2019ж.	2020ж.	2021ж.	2022ж.	2022ж/ 2021ж.,%	2022ж үлес салмағы, %
Бидай	13 944,1	11 451,7	14 258,0	11 814,1	16 404,5	138,9	75,5
Арпа	3 971,2	3 830,1	3 659,3	2 366,8	3 287,2	138,9	15,1
Қарақұмық	82,7	45,0	40,1	78,0	89,8	115,1	0,4
Дәнді жүгері	862,1	896	958,1	1 129,5	1 098	97,2	5,1
Қара бидай	22,5	23,2	29,8	39,8	59,8	150,3	0,3
Сұлу	336,1	267,0	240,2	182,3	229,1	125,7	1,1
Тары	40,2	42,6	39,9	35,8	37,2	103,9	0,2
Құмай (джугара)	2,3	6,6	4,2	4,5	18,6	413,3	0,1
Масақ қоспасы	117,1	107,6	96,0	57,6	58,5	101,6	0,3
Тритикале	2,0	1,6	2,7	3,9	8,2	210,3	0,0
Күріш	482,9	560,7	556,8	503,8	431,4	85,6	2,0
Барлығы	15 892,0	13 402,0	16 225,8	12 719,8	21 722,3	134,0	100

**автор Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің ұлттық статистика бюросының деректері негізінде жасаған.*

2-кестеде Қазақстандағы дәнді дақылдар өндірісінің динамикасы жалпы алымды көрсетеді. 2023 жылы дәнді дақылдардың жалпы жинағы 2022 жылмен салыстырғанда 34% - ға ұлғайды және 21 722,3 мың тоннаны құрады,

Дәнді дақылдар өндірісінің серпіні көрсетіп тұрғандай, дәнді дақылдар өндірісіндегі ең үлкен үлес салмағын бидай, дәнді дақылдардың жалпы көлемінің 75,5%, содан кейін арпа - 15,1%, дәнге жүгері - 5,1%, қалған дәнді дақылдар 0,1-ден 2% - ға дейін өзгеруін байқауға болады (2-сурет)

2 – сурет. Қазақстан Республикасының 2023 жылғы дәнді дақылдар өндірісінің үлес салмағы, %

**автор Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің ұлттық статистика бюросының деректері негізінде жасаған.*

Жалпы жинауды талдау және оның мөлшеріне факторлардың әсерін анықтау кезінде Қазақстан Республикасы Стратегиялық жоспарлау және реформалар агенттігінің ұлттық статистика бюросының деректері ресми сайттың статистикасы пайдаланылды. Зерттеу жалпы егінге әсер ететін негізгі фактор дәнді дақылдардың өнімділігі екенін көрсетті.

Астық өндірісінің стратегиялық дамуын зерттеу әдістемесін қалыптастыру өндірістің стратегиялық даму категориясының мәні мен мазмұнын, оған әсер ететін факторларды, стратегиялық дамудың тұжырымдамалық негіздерін қоса алғанда, теориялық негіздерді дамытуды қамтиды.

Астық өндірісінің стратегиялық дамуын зерттеу әдістемесі іске асырылуы келесі бағыттарды қамтиды:

- астық өндірісінің стратегиялық дамуын зерттеу зерттеу мәселесі бойынша теориялық ережелерден және астық өндірісі туралы эмпирикалық деректерден астық өндірісінің стратегиялық даму тұжырымдамасын қалыптастыруға мүмкіндік береді;

- бастапқыда зерттеу астық өндірісінің стратегиялық дамуы нормативтік құқықтық базаны зерделеуден басталады, бұдан әрі саланың даму заңдылықтары зерттеледі, жүйеленеді, соның негізінде сценарийлік болжамдар қалыптасады;

- астық өндірісін стратегиялық дамытудың әдіснамалық қағидаттары зерттеу қызметі барысында әдіснамалық тәсілдерді қолдану үшін императив болып табылады;

- зерттеудің әдістемелік құралдары эмпирикалық деректерді қажетті аналитикалық ақпаратқа айналдыруға мүмкіндік береді.

Астық өндірісінің стратегиялық дамуының теориялық негіздерін зерттеу барысында анықталған стратегиялық даму және стратегиялық жоспарлау категорияларының экономикалық мәні арасындағы байланыс матрицалық талдау әдістерін әзірлеу мен қолданудың перспективалары туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Зерттеу тақырыбына қатысты талдау мен синтездің ерекшеліктері мен мазмұнын ескере отырып астық өндірісінің стратегиялық дамуын зерттеудің келесі кезеңдерін тұжырымдауға болады:

1. Ұзақ уақыт бойы астық өндірісін дамытудағы заңдылықтарды анықтауға бағытталған ретроспективті талдау.

2. Астық кешенін дамытудың 2028 жылға дейінгі және 2030 жылға дейінгі перспективаға арналған ұзақ мерзімді стратегиясын іске асыруды талдау, ол нақты көрсеткіштердің

жоспарланғаннан ауытқуын зерттеуден тұрады.

3. Астық өндірісінің кеңістіктік дамуын талдау кеңістіктік модельдеу және аймақтағы астық өндірісінің стратегиялық жағдайын бағалау үшін қажет.

4. Өндірістік-экономикалық көрсеткіштерді болжау мыналарға бағытталған.

5. Астық өндірісінің (оның ішінде сабақтас салалардың) болашақ жағдайын айқындау.

6. Астық өндірісін оңтайлы жоспарлау жекелеген аумақтарда астық өндірісін дамытудың стратегиялық бағдарлары мен индикаторлары болатын астық өндірісінің стратегиялық параметрлерін негіздеу үшін негіз болады.

7. Астық өндірісін стратегиялық дамыту бағыттарының синтезі іс-шаралар тізбесін әзірлеуге және оларды іске асыру тиімділігінің индикаторларын негіздеуге арналған.

Кәсіпорынның даму стратегияларын іске асырудың нәтижесі ұйымның негізгі құрылымдары мен басқару функцияларына сәйкес келетін механизмдер жүйесін қалыптастыру болып табылады. Төменде келтірілген механизм жүйесі ұйымдастырушылық, экономикалық және мотивациялық белгілер негізінде біртектілік принципі бойынша құрастырылған. (3-кесте).

3 – кесте

Біртектілік принципі негізінде құрастырылған механизм жүйесі

Механизм түрі	Құрылымдық құрастырушылар
Ұйымдастырушылық	Жоспарлау мен басқаруды ұйымдастыру
	Бақылау механизмі
	Құрылымдық механизм
	Техника-технологиялық басқаруды ұйымдастыру
Экономикалық	Кәсіпорындардың стратегиялық бағдарламаларын іске асыруды қамтамасыз ету үшін қарыз қаражатының тетігі
	Кәсіпорындарды дамытуды мемлекеттік реттеу тетігі
	Өндіріске инвестицияларды өзін-өзі қаржыландыру тетігі
	Бәсекелестік және баға механизмі
Ынталандыру	Өндірісті ғылыми-техникалық дамытуды ынталандыру тетігі
	Қызметкерлерді ынталандыру механизмі
	Шаруашылықты ынталандыру механизмі
	Кәсіпкерлікті дамытуды ынталандыру тетігі

**[8] дереккөздер негізінде авторлармен құрастырылған*

3-кестеде көрсетілген іске асыру тетіктерінің бұл жүйесі кәсіпорынның әртүрлі жағдайларында стратегиялық мақсаттарға қол жеткізуді қамтамасыз ете алады. Мұнда ауылшаруашылық тауар өндірушілерінің икемді экономикалық шешімдерді таңдау арқылы олар үшін максималды әсермен қолайсыз және нашар басқарылатын факторларды жеңу мүмкіндіктерін тікелей пайдалану қабілетіне байланысты. Экономикалық реттеушілер арқылы мемлекет өзінің республикалық және жергілікті басқару органдары арқылы тауар өндірушілердің өндірістік процесті жүргізу мүмкіндігін қамтамасыз ететін табыс деңгейін ұстап тұруға, өткізуді ынталандыруға тиіс. Өндірушіден түпкілікті тұтынушыға дейін өтудің барлық кезеңдерінде өнімнің сапасын бақылау, отандық өнімнің бәсекеге қабілеттілігін қолдау, астықтың белгілі бір түрлерін өндіруде жекелеген аймақтарды өңіраралық айырбастау және мамандандыруды тереңдету мүмкіндігін қамтамасыз ету, халықтың барлық топтары үшін азық-түлік тұтынудың қолжетімділігіне кепілдік береді. Тиісті экономикалық жағдайлар жасалған жағдайда қолда бар табиғи әлеует аграрлық сектордың жандануына ықпал етуі мүмкін.

Қорытынды. Зерттеу барысында астық саласының қазіргі жағдайы талданды. Астық нарығандығы даму сатысының V кезіңі бойынша бағытталған іс-шаралардың іске асырылуы ұзақ мерзімді перспективада астық өндіру саласындағы стратегиялық құжаттарды (соның ішінде астық өндірісін дамытудың салалық стратегияларын) әзірлеуге мүмкіндік береді. Астық өндірісін стратегиялық дамыту әдіснамасында зерттеу тақырыбына қатысты әдіснамалық жалпы ғылыми қағидаттардың (детерминация; комплементарлық; инварианттылық; объективтілік; өзін-өзі ұйымдастыру; жүйелілік; кешенділік; сәйкестік; белгісіздік арақатынасы; бейімделу) мазмұны нақтыланған, соның негізінде құқықтық, жүйелік және нысаналы тәсілдерді қолдану ерекшеліктері де бейімделген.

Астық өндірісінің стратегиялық дамуын зерттеу әдістемесі астық өндірісін стратегиялық талдаудың кешенділігін қамтамасыз етті. Алынған деректерді ауыл шаруашылығы ұйымдары болжау және жоспарлау, сондай-ақ АӨК кәсіпорындарының стратегиялық перспективаларына қол жеткізу үшін басқарушылық шешімдер қабылдауды негіздеу үшін қолдануы мүмкін. Стратегиялық талдау нәтижелерін астық саласының барлық кезеңдердегі өндірістік процестерді оңтайландыру үшін пайдалануға болады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Камысбаев М.К., Молдашев А.Б., Бердыкулова Г.М. Агропромышленное производство Казахстана: вопросы диверсификации как приоритетного направления развития // Проблемы агрорынка. – 2022. – №3. – С. 13–20. – <https://doi.org/10.46666/2022-3.2708-9991.01>
2. Мизанбекова С.К., Калыкова Б.Б., Турашбеков Н.А. Система сбыта зерна как условие стабильности продовольственного рынка. // Проблемы агрорынка. – 2021. – № 4. – С. 128–135. – <https://doi.org/10.46666/2021-4.2708-9991.14>
3. Tireuov K., Mizanbekova S., Kalykova B., Nurmanbekova G. Towards food security and sustainable development through enhancing efficiency of grain industry. Entrepreneurship and Sustainability Issues. – 2018. – № 6. – P. 446–455. – <http://doi.org/10.9770/jesi.2018.6.1>
4. Нурғалиева А.А., Сартова Р.Б., Сарсенбаева А.А., Шафеева Л.А. Анализ современного состояния экономики агропромышленного комплекса. Вестник университета «Туран». – 2022. – № 2. – С. 125–135. – <https://doi.org/10.46914/1562-2959-2022-1-2-125-135>
5. Джолдасбаева Г.К., Есахметова Л.М. Экспорт продукции зерноперерабатывающих предприятий // Проблемы агрорынка. – 2020. – №2. – С. 126–133. – <https://doi.org/10.46666/2021-4.2708-9991.14>
6. Айтжанова Г.О., Садыкова А.К., Касымова Б.Т. Финансовые стимулы развития агропромышленного комплекса Республики Казахстан. Вестник КазУЭФимТ. – 2022. – №1. – С. 277–282. – [https://doi.org/10.522602304-7216.2022.1\(46\).36](https://doi.org/10.522602304-7216.2022.1(46).36)
7. Дабылтаева Н.Е., Нуртаева А. Состояние и перспективы развития сельскохозяйственной кооперации Казахстана. Вестник университета «Туран». – 2022. – №1. – С. 36–41. – <https://doi.org/10.46914/1562-2959-2022-1-1-36-41>
8. Смагулова Ш.А., Кожамбетова Д.Ш., Жакупова С.Т. Зерновой рынок Казахстана: анализ конъюнктуры, конкурентные преимущества. Проблемы агрорынка. – 2022. – №3. – С. 98–106. – <https://doi.org/10.46666/2022-3.2708-9991.11>
9. Рустембаев Б.Е., Шуленбаева Ф.А., Тлеубаев А.Б. Технический парк зернового подкомплекса Казахстана: состояние и перспективы. Проблемы агрорынка. – 2022. – №2. – С. 13–25. – <https://doi.org/10.46666/2022-2.2708-9991.01>
10. Бейсекова П.Д., Болаткызы С., Абуталипова Ж.А. Особенности зернопродуктового кластера: рыночная переориентация. Проблемы агрорынка. – 2022. – №1. – С. 120–127. – <https://doi.org/10.46666/2022-1.2708-9991.14>
11. Байдыбекова С.К., Сауранбай С.Б., Ермакбаева Д.Д. Аграрный сектор экономики как основа продовольственной безопасности страны. Вестник университета «Туран». – 2022. – №4. – С. 11–25. – <https://doi.org/10.46914/1562-2959-2022-1-4-11-25>
12. Dzholdasbaeva G., Beisekova P. Cluster method and interaction mechanisms in the organization of grain production. Scientific journal "Reports of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan". – 2021 – №1. – P. 119–124. – <https://journals.nauka-nanrk.kz/reports-science/article/view/309>

REFERENCES

1. Kamysbaev M., Moldashev A., Berdykulova G. Agropromyshlennoe proizvodstvo Kazakhstana: voprosy diversifikatsii kak prioritetnogo napravleniya razvitiya. [Agro-industrial production in Kazakhstan: issues of diversification as a priority area of development.] Problemy agrorynka. – 2022. – №3. – S. 13–20. – <https://doi.org/10.46666/2022-3.2708-9991.01> [In Russian].

2. Mizanbekova S., Kalykova B., Turashbekov N. Sistema sbyta zerna kak uslovie stabil'nosti prodovol'stvennogo rynka. [Grain sales system as a condition for food market stability] Problemy agrorynka. 2021. – №4. – S. 128–135. – <https://doi.org/10.46666/2021-4.2708-9991.14> [In Russian].
3. Tireuov K., Mizanbekova S., Kalykova B., Nurmanbekova G. Towards food security and sustainable development through enhancing efficiency of grain industry. Entrepreneurship and Sustainability Issues. – 2018. – №6. – P. 446–455. – <http://doi.org/10.9770/jesi.2018.6.1>
4. Nurgalieva A., Sartova R., Sarsenbaeva A., Shafeeva L. Analiz sovremennogo sostojanija jekonomiki agropromyshlennogo kompleksa. [Analysis of the current state of the economy of the agro-industrial complex.] Vestnik universiteta «Turan». – 2022. – № 2. – S. 125–135. – <https://doi.org/10.46914/1562-2959-2022-1-2-125-135> [In Russian].
5. Dzholdasbaeva G., Esahmetova L. Jeksport produkcii zernopererabatyvajushhih predpriyatij. [Export of products of grain processing enterprises] Problemy agrorynka. – 2020. – №2. – S. 126–133. – <https://doi.org/10.46666/2021-4.2708-9991.14> [In Russian].
6. Ajtzhanova G., Sadykova A., Kasymova B. Finansovye stimuly razvitija agropromyshlennogo kompleksa Respubliki Kazahstan. [Financial incentives for the development of the agro-industrial complex of the Republic of Kazakhstan.] Vestnik KazUJeFiMT – 2022. – № 1. – S. 277–282. – [https://doi.org/10.522602304-7216.2022.1\(46\).36](https://doi.org/10.522602304-7216.2022.1(46).36) [In Russian].
7. Dabytbaeva N., Nurtaeva A. Sostojanie i perspektivy razvitija sel'skohoz'jajstvennoj kooperacii Kazahstana. [The state and prospects of development of agricultural cooperation in Kazakhstan] Vestnik universiteta «Turan». – 2022. – № 1. – S. 36–41. – <https://doi.org/10.46914/1562-2959-2022-1-1-36-41> [In Russian].
8. Smagulova Sh., Kozhahmetova D., Zhakupova S. Zernovoj rynek Kazahstana: analiz konjunktury, konkurentnye preimushhestva. [Grain market of Kazakhstan: market conditions analysis, competitive advantages] Problemy agrorynka. – 2022. – № 3. – S. 98–106. – <https://doi.org/10.46666/2022-3.2708-9991.11> [In Russian].
9. Rustembaev B., Shulenbaeva F., Tleubaev A. Tehnicheskij park zernovogo podkompleksa Kazahstana: sostojanie i perspektivy. [Technical park of the grain subcomplex of Kazakhstan: status and prospects] Problemy agrorynka. – 2022. – № 2. – S. 13–25. – <https://doi.org/10.46666/2022-2.2708-9991.01> [In Russian].
10. Beisekova P., Bolatkyzy S., Abutalipova Zh. Osobennosti zernoproduktovogo klastera: rynochnaja pereorientacija. [Features of the grain production cluster: market reorientation] Problemy agrorynka. 2022. – №1. – S. 120–127. – <https://doi.org/10.46666/2022-1.2708-9991.14> [In Russian].
11. Bajdybekova S., Sauranbaj S., Ermekbaeva D. Agrarnyj sektor jekonomiki kak osnova prodovol'stvennoj bezopasnosti strany. [The agricultural sector of the economy as the basis of the country's food security] Vestnik universiteta «Turan». – 2022. – № 4. – S. 11–25. – <https://doi.org/10.46914/1562-2959-2022-1-4-11-25> [In Russian].
12. Dzholdasbaeva G., Beisekova P. Cluster metod and interaction mechanisms in the organization of grain production. Scientific journal "Reports of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan". – 2021. – № 1. – P. 119–124. – <https://journals.nauka-nanrk.kz/reports-science/article/view/309>

Хамитова Д.М., Бабажанова Ж.А., Айтходжаева Г.И., Баймолдаева М.Т.

ФОРМИРОВАНИЕ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ЗЕРНОВОЙ ОТРАСЛИ

Аннотация

В статье рассмотрены пути формирования стратегии развития предприятий зерновой отрасли. В качестве одного из развитых сегментов экономического пространства были обозначены направления функционирования предприятий зерновой отрасли. Определена стратегическая цель регулирования зернового сектора аграрной экономики. В целях динамичного развития и повышения конкурентоспособности на мировом рынке обсуждались современное состояние и проблемы зернового производства предприятий. Стратегическое развитие зернового производства работа по совершенствованию приоритетных направлений аграрной политики государства постоянно обновляется, однако на региональном уровне есть проявление слабости проработки этого вопроса. В исследовательской работе рассмотрены пути формирования стратегии развития на основе повышения эффективности функционирования основных участников технологической

цепочки предприятий зерновой отрасли. Научные изыскания по совершенствованию сельскохозяйственного комплекса были обоснованы в ходе исследования в теоретическом, методологическом и прикладном аспектах. Они изложили в своих работах актуальные проблемы предприятий зерновой отрасли путем анализа и сопоставления их структуры.

Предметом исследования в статье был описан устойчивый рост предприятий зерновой отрасли в формировании стратегии развития, основные элементы обеспечения конкурентоспособности и адаптации к изменениям внешней среды.

В ходе работы использовались такие общенаучные методы познания, как синтез, анализ, статистика.

Проанализированные данные могут быть использованы при прогнозировании и планировании в сельскохозяйственных организациях, а также при принятии управленческих решений для достижения стратегических перспектив предприятий АПК.

Khamitova D., Babazhanova Zh., Aitkhodzhayeva G., Baymoldaeva M.

FORMATION OF A STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT OF GRAIN INDUSTRY ENTERPRISES

Annotation

The article discusses ways to form a strategy in the development of grain industry enterprises. The directions of functioning of grain industry enterprises as one of the most developed segments of the economic space were indicated. The strategic goal of regulating the grain sector of the agricultural economy has been determined. The current state and problems of grain production of enterprises were discussed in order to increase their dynamic development and competitiveness in the world market. Strategic development of grain production work on improving the priority areas of the state's agricultural policy is constantly being updated, but at the regional level there is a weakness in the elaboration of this issue. The research work examined ways to form a development strategy based on improving the efficiency of the functioning of the main participants in the technological chain of enterprises in the grain industry. Scientific searches for the improvement of the agricultural complex were substantiated in the course of the study in terms of theoretical, methodological and applied aspects. They set out their actual problems in their works by analyzing and comparing the structure of grain industry enterprises.

The article describes the main elements of ensuring sustainable growth of grain industry enterprises in the formation of development strategies, competitiveness and adaptation to changes in the external environment.

In the course of the work, such methods of general scientific knowledge as synthesis, analysis, statistics were used.

The analyzed data can be used in forecasting and planning in agricultural organizations, as well as in making managerial decisions to achieve strategic prospects for agribusiness enterprises.

